

De derde oliecrisis

Na de eerste schrik direct na de inval van Irak in Koeweit is de vrees voor een derde oliecrisis weer wat weggeëbd. Er zijn inderdaad redenen om minder bezorgd te zijn over de situatie nu dan destijds in 1973 en in 1979 aan de vooravond van beide eerdere oliecrises. Toch kunnen de spanningen aan het oliefront niet worden afgedaan als rimpelingen in een stille vijver. Laten we met het goede nieuws beginnen.

Hoewel de prijs van een vat ruwe olie sinds medio juli is gestegen van \$ 16 tot meer dan \$ 25 nu, is van een acute bedreiging voor de wereldolievoorziening geen sprake. Irak en Koeweit behoren met een productie van 2,8 resp. 1,8 mln. vaten per dag weliswaar tot de belangrijkste olieproducenten, maar ook als hun gezamenlijke export geheel van de markt verdwijnt kan dat gat gemakkelijk worden gevuld door andere OPEC-producenten. Verschillende OPEC-leden hebben hun bereidheid tot extra productie reeds uitgesproken. Met name Saoedi-Arabië, Venezuela en de Verenigde Arabische Emiraten produceren ruim onder hun productiecapaciteit om de prijzen niet te ver onder de door de OPEC afgesproken richtprijs te laten zakken. Maar ook als de andere OPEC-leden hun productie niet op korte termijn opvoeren, is er nog geen man overboord. Het verbruik van olie in de olie-importerende landen kan worden beperkt door over te schakelen op andere energiebronnen (zoals aardgas in Nederland) en er zijn ook in de VS, Canada en op de Noordzee nog mogelijkheden om de productie uit te breiden. Daarnaast zijn er strategische olievoorraden in de westerse industrielanden, met een recordomvang van meer dan 300 mln. ton. Samen met particuliere voorraden van oliemaatschappijen is dat genoeg om de wereld een half jaar van olie te voorzien en het is in elk geval voldoende om het regime van Saddam Hoessein vele malen te overleven. Uiteraard wordt de situatie veel problematischer als het conflict escaleert en het Irakese leger na Koeweit bij voorbeeld ook Saoedi-Arabië binnenvalt. Om die dreiging af te wenden zijn reeds vlootenheden van de VS en andere westerse landen naar de Perzische Golf onderweg.

Een tweede geruststellend gegeven is dat de afhankelijkheid van westerse landen van olie uit het Midden-Oosten vergeleken met de jaren zeventig sterk is verminderd. Per eenheid produkt wordt gemiddeld in de OESO-landen nu 40% minder olie verbruikt dan destijds. Dat betekent dat de OESO nu ook minder kwetsbaar is voor prijsverhogingen van ruwe olie dan bij de vorige oliecrises. Volgens becijferingen van de OESO leidt een olieprijsstijging met \$ 3 op jaarbasis tot een toename van de inflatie met een half procent en een vertraging van de economische groei met 0,2%. Dat zijn geen cijfers om steil van achterover te slaan.

Een derde verschil met voorgaande crises is dat de OPEC sterk verdeeld is en dat iedereen dat weet. Het kartel is nooit een toonbeeld van eendracht geweest, maar in elk geval in 1973 was de perceptie nog dat een klein groepje oliesjeiks de wereldolievoorziening in zijn greep had en de prijs kon dicteren. Na 1973 is het olieverbruik in de OESO afgenomen, zijn alternatieve energiebronnen ontwikkeld en zijn onderzoek en winning op andere locaties op gang gekomen. Daardoor is het functioneren van het kartel sterk onder druk komen staan. De OPEC heeft moeten ervaren dat het opdrijven van de prijs ver boven de lange-termijn-evenwichtswaarde (de prijs waarbij het rendabel wordt alternatieven tot ontwikkeling te brengen) zich als een boemerang tegen de prijszetters kan keren.

Ten slotte hebben, zo mag men aannemen, de regeringen van de olie-importerende landen van de ervaring uit het verleden geleerd. Beleidsfouten die de voorgaande crises hebben verergerd, kunnen daardoor nu misschien worden vermeden. Na 1973 was dat de weigering op de wereldealanden om de ruilvoetverslechtering in de lonen en prijzen te laten doorwerken en aldus het aanpassingsproces aan de nieuwe prijsverhoudingen tot stand te laten komen. In plaats daarvan werd de economie met budgettaire impulsen opgepept om een groeivertraging te voorkomen. Dit leidde echter tot een inflatiespiraal die uiteindelijk een ontwrichtende uitwerking op de wereldealconomie zou hebben. Na 1979 schoten de beleidsmakers door naar het andere uiterste: een zo restrictief beleid om de prijsstijging in toom te houden dat de wereldealconomie erdoor werd ondergedompeld in de diepste naoorlogse recessie. Ook nu moet de inflatiedreiging in bedwang worden gehouden, maar dan niet door de rente zo hoog op te laten lopen dat een ernstige recessie onvermijdelijk wordt.

Daarmee komen we op de gevaren die het Midden-Oostenconflict voor de wereldealconomie kan inhouden. Een permanente olieprijsstijging kan net de schok zijn die de internationale economie in een recessie brengt. De Amerikaanse economie hikt reeds tegen een recessie aan en ook in Engeland is de groei nagenoeg verdwenen. West-Duitsland 'boomt' nog, maar inmiddels is wel duidelijk dat de kosten van de hereniging veel hoger uitvallen dan verwacht. Japan kampt met een enorme overliquiditeit. De kunst van het beleid is de inflatiedreiging te bezweren zonder de economie in een recessie te brengen. Die opgave is er door de recente ontwikkelingen niet eenvoudiger op geworden.

Een tweede probleem dat door de recente spanningen nog weer eens onder de aandacht wordt gebracht is dat de afhankelijkheid van het westen van olie uit het Midden-Oosten de laatste jaren weer oploopt. De lage olieprijsen van de laatste jaren hebben in de olieconsumerende landen weer een verontrustende zorgeloosheid doen ontstaan. Oliebronnen in Europa en de VS zijn gesloten, het energieverbruik neemt weer toe en het aandeel van import uit het Midden-Oosten in de mondiale olieconsumptie loopt de laatste jaren weer op. Vooral de VS lijken hardnekkig te weigeren de les te leren dat men voor de voorziening van een zo vitale grondstof als olie niet afhankelijk moet zijn van import uit een politiek zeer instabiele regio. Aan de andere kant is het natuurlijk ook moeilijk om de Arabische landen te mijden. Bijna tweederde van de mondiale oliereserves zit in het Midden-Oosten in de grond. En die olie is bovendien tegen de laagste kostprijs te winnen.

De grootste bedreiging echter is de forse groei van het verbruik die nog in het verschiet ligt naarmate meer landen een deel van de mondiale welvaart gaan opeisen. Gezien de groei van de bevolking in ontwikkelingslanden moet in het komende decennium rekening worden gehouden met een voortgaande sterke groei van het energieverbruik. Onder die omstandigheden zal de rol van het Midden-Oosten in de mondiale olievoorziening zonder twijfel toenemen. En dat zal spanningen blijven opleveren, met of zonder Saddam Hoessein.

Twee oliecrises en nu opnieuw een schot voor de boeg. Wanneer zal de wereld leren zuiniger met haar energie om te gaan? En nog niet eens alleen vanwege aanvoer- en prijsproblemen. De ecologische bedreiging die van de huidige groei van het energieverbruik uitgaat is hier nog buiten beschouwing gebleven.

L. van der Geest